

Warszawa, 03.11.2015

Dr hab. Krystyna Milczarek- Pankowska, prof.UW

Uniwersytet Warszawski

Wydział Pedagogiczny

VIDI DECANUS

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Aleksandry Pyrzyk-Kuty

*Proces twórczy w resocjalizacji nieletnich w środowisku otwartym
na przykładzie technik teatralizacyjnych*

We współczesnej pedagogice resocjalizacyjnej coraz wyraźniej zaznacza się zainteresowanie alternatywnymi metodami oddziaływań na osoby nieprzystosowane społecznie. Metody te związane są z odkrywaniem potencjału wychowanków w kierunku uzyskania pozytywnej zmiany w ich funkcjonowaniu społecznym. Stanowisko takie prezentuje pedagogika twórczej resocjalizacji zapoczątkowana m.in. przez Czesława Czapówa, a przypomniana dziś i rozwijana przez Marka Konopczyńskiego. W tym właśnie kierunku resocjalizacyjnych odwołań i poszukiwań mieści się rozprawa mgr Aleksandry Pyrzyk-Kuty *Proces twórczy w resocjalizacji nieletnich w środowisku otwartym na przykładzie technik teatralizacyjnych* napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Katarzyny Krasoń oraz promotora pomocniczego dr hab. Macieja Bernasiewicza.

Przedstawione do recenzji opracowanie to dzieło niezwykle rozbudowane treściowo, o charakterze interdyscyplinarnym, którego problematyka rozpięta jest pomiędzy wieloma dyscyplinami, w tym przede wszystkim biorąca pod uwagę pedagogikę resocjalizacyjną, pedagogikę twórczości, pedagogikę teatru, jak również teorię teatru, psychologię i socjologię. Jest to rozprawa również obszerna objętościowo, liczy bowiem wraz z aneksem 468 stron.

Rozprawa stanowi interesującą propozycję wykorzystywania teatralizujących kreacji artystycznych prowadzących do zmiany resocjalizacyjnej. Mgr Aleksandra Pyrzyk-Kuta prezentuje w niej nie tylko swoją wiedzę w zakresie podjętej problematyki, lecz także opis autorskiej propozycji resocjalizacji, który poddaje jednocześnie empirycznej weryfikacji. Praca zatem ma charakter teoretyczno-badawczy. Struktura pracy jest przejrzysta i logiczna. Rozprawa składa się z sześciu rozdziałów, Wprowadzenia i Podsumowania. Trzy pierwsze rozdziały stanowią dowód na bardzo dobre przygotowanie teoretyczne Autorki do podjętych badań, których założenia i efekty prezentowane są w drugiej części pracy.

W części teoretycznej pracy mgr Aleksandra Pyrzyk-Kuta przedstawia ważne dla podjętych badań koncepcje i teorie dotyczące podejmowanej problematyki, buduje również podstawową siatkę pojęć oraz przedstawia stan badań, do których się następnie odwołuje. Autorka posiada dobrą orientację w różnych stanowiskach resocjalizacyjnych (rozdział pierwszy *Resocjalizacja nieletnich w środowisku otwartym*), swobodnie porusza się w obszarze pedagogiki i psychologii twórczości (rozdział drugi *Obcowanie i oswajanie – czyli twórczość i tworzenie nieletnich*) oraz pedagogiki i teorii teatru (rozdział trzeci *Działanie teatrem i techniki teatralizacyjne*). Przedstawiając ogromny zakres tematyczny dokonuje jednocześnie zwięzłych syntez. Na szczególną uwagę – i uznanie – zasługuje rozległe przygotowanie lekturowe Autorki rozprawy, która nie tylko przytacza 360 pozycji bibliograficznych, lecz także daje świadectwo szerokiej wiedzy w nich zawartej, wykorzystywanej w trakcie pisania rozprawy, zarówno w części teoretycznej, jak i odnosząc się do wyników badań.

Mgr Aleksandra Pyrzyk-Kuta, mając świadomość różnych podejść resocjalizacyjnych, a jednocześnie, zdając sobie sprawę ze słuszności i konieczności łączenia resocjalizacyjnych procedur, proponuje włączenie w ich obszar działań artystycznych. Zainteresowana sztuką teatru jako narzędziem resocjalizacji nieletnich, zakłada możliwość zbadania jej oddziaływania na „autopercepcję, autokreację, autorefleksję oraz funkcjonowanie emocjonalne i społeczne”. Przeprowadza zatem eksperyment, który polega na wprowadzeniu warsztatów teatralnych „do zastanego procesu wychowawczego i pozwala na obserwowanie zmian powstałych pod jego wpływem”. Inspirację do tworzenia repertuaru teatralnych działań stanowią propozycje klasyka teatru zaangażowanego Augusto Boala oraz tzw. teatr przebudzenia Sary Clifford i Anny Herman.

Podjęte badania dotyczą niejako trzech zakresów badawczych. Po pierwsze, jak deklaruje sama Autorka, „przedmiotem badań uczyniono *proces twórczy w resocjalizacji nieletnich* rozumiany jako proces psychiczny, prowadzący do wytworzenia nowej i wartościowej idei”. Drugim przedmiotem badań są *techniki teatralizacyjne* i wreszcie trzecim, łączącym oba wyżej wymienione, są procesy tożsamościowe oraz funkcjonowanie społeczne i emocjonalne nieletnich. Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione aspekty Autorka formułuje główny oraz pięć szczegółowych problemów badawczych.

Rozdział metodologiczny opracowania świadczy o przywiązywaniu przez Autorkę dużej wagi do precyzji badawczej. W pracy przyjęte zostało jakościowo-ilościowe podejście badawcze, przy czym sympatie badawcze Autorki opracowania skłaniają się wyraźnie ku jakościowej perspektywie badawczej, szczególnie ku strategii hermeneutycznej. Jednak w celu uniknięcia błędu subiektywizmu oraz zobiiektywizowania wyników badań podejmuje się ona także podejścia ilościowego (tu rozumianego jako analizy statystyczne w dokonywanych pomiarach). W akcie pełnej dbałości o poprawność metodologiczną i rzetelność wyników badań do ostatecznego ich zweryfikowania i sformułowania włącza trzech sędziów kompetentnych.

Autorka, stosując metodę eksperymentu pedagogicznego, podejmuje się interesującego badania w działaniu, rozumianego jako połączenie badania z aktywizacją środowiska. Zgodnie z zasadami eksperymentu posługuje się techniką grup porównawczych, wyniki badań w grupie eksperymentalnej zestawia z grupą kontrolną, dokonując jednocześnie pomiaru wstępnego w obu grupach. W grupie eksperymentalnej stosuje technikę obserwacji, posługuje się analizą dokumentów, przeprowadza wywiady.

Autorka ma jednak pewne problemy z określeniem pełnej poprawności warunków eksperymentu, sama zresztą stwierdza, że skoro nie zostały one spełnione (wymienia randomizację) był to zatem guasi - eksperyment. Tu także w imię uzyskania poprawności metodologicznej Autorka postanawia zastosować triangulację badań, łącząc eksperyment z metodą indywidualnych przypadków. Zabieg ten usprawiedliwia małą liczbę badanych, tj. 9 osób w grupie poddanej eksperymentowi i taką samą liczbę osób w grupie kontrolnej.

Prezentacja wyników badań odnosi się do postawionych w rozdziale metodologicznym problemów badawczych. Jakkolwiek oczywiście dyskusyjne mogą być przyjęte przez Autorkę narzędzia i skale, to interpretacja wyników badań jest poprawna pod

względem metodologicznym. Jednak ze względu na wielość podejść badawczych i uzyskanych wskaźników utrudnione jest śledzenie głównych wątków. Rolę porządkującą wyniki badań spełnia jednak podsumowanie.

Uwagi i wątpliwości:

Wydaje się, że Autorka popełnia błąd młodego badacza, zakreślając zbyt szeroko zakres badań i formułując nadmierną liczbę hipotez roboczych, wymagających weryfikacji. W badaniu eksperymentalnym ważny jest współczynnik wywołanych zmian (tu, adekwatny do postawionych hipotez, wielowymiarowy efekt resocjalizacyjny warsztatów teatralnych). W przypadku zaprezentowanego eksperymentu mogły się jednak również pojawić zmienne niekontrolowane, zatem różnica, zbadana choćby w trakcie najbardziej precyzyjnego pomiaru, może być wywołana przez przypadek, a nie działanie czynnika eksperymentalnego. Tego problemu Autorka dysertacji nie bierze pod uwagę.

Autorka nie podaje też, jak długo trwał eksperyment, tj. z jaką częstotliwością i w przeciągu jakiego odcinka czasu były prowadzone zajęcia teatralne z nieletnimi. Podaje jedynie, że odbyła czterdzieści cztery dwugodzinne spotkania warsztatowe z grupą badanych, które doprowadziły do powstania spektaklu pt. *Popatrz na mnie*. Ten brakujący wskaźnik byłby jednak istotny do oceny eksperymentu, do analizy efektów badań oraz sformułowania ostatecznych wniosków. Nie jest to jednak generalny zarzut, a jedynie poddanie pod rozwagę wyżej wymienionej wątpliwości przy ewentualnej publikacji rozprawy.

Wybór zaprezentowanych teorii i koncepcji jest zgodny z podjętą problematyką badawczą, jakkolwiek w wielości podejmowanych tematów zostały niemal pominięte niektóre ważne w pracy kategorie, takie jak np. autopercepcja, autokreacja, autorefleksja. Można by się także domagać rozbudowania ważnych dla podjętej problematyki teorii tożsamości czy szerszego przedstawienia problematyki rodziny czy środowiska rówieśniczego. Te ostatnie zagadnienia pojawiają się już na etapie formułowania założeń badawczych, a powtarzają również podczas analizy wyników badań (Autorka stwierdza, iż „każda z historii skłania do przemyśleń na temat rodziny i środowiska wychowującego. Prawie każda z rodzin nieletnich uzyskała najwyższe wyniki w obszarze destruktywnych czynników społeczno-kulturowych”).

Jeśli chodzi o uwagi dotyczące strony formalnej pracy, to zdarzają się w niej pewne niedoskonałości języka, polegające m.in. na stosowaniu niepoprawnych form gramatycznych.

Niekiedy też wkrada się tu także pewien chaos terminologiczny, np. analizę dokumentów w jednym miejscu (s.129) Autorka nazywa metodą, w innym, w tym samym akapicie, techniką badawczą.

Przedstawione uwagi i wątpliwości nie pomniejszają jednak w sposób zasadniczy wartości rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Pyrzyk-Kuty. Niewątpliwie na szczególne uznanie zasługuje już sam interdyscyplinarny charakter opracowania, który jest też dowodem na dużą wiedzę Autorki. Recenzowana rozprawa jest również dowodem na ambitne, oryginalne i kompetentne podejście do przedmiotu badań. Autorka precyzyjnie podchodzi do metodologii własnych badań i wykazuje dużą świadomość badawczą. Odnosi się to także do etapu wnioskowania zaprezentowanego w rozprawie.

Na koniec chciałabym zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt omawianej pracy, a mianowicie na jej związek z potrzebami praktyczno-edukacyjnymi. Jest to bowiem opracowanie, które wyrasta z konkretnych diagnoz zachowań nieletnich i które może być bezpośrednio aplikowane w proces wychowawczy i resocjalizacyjny.

Wniosek

Stwierdzam, że problem badawczy podjęty przez mgr Aleksandrę Pyrzyk-Kutę jest wartościowym problemem naukowym, który został potraktowany zgodnie z podstawowymi standardami obowiązującymi w nauce. Zatem rozprawa ta spełnia wymogi określone w Ustawie o stopniach i tytule naukowym z 2003 i i w związku z tym wnoszę o dopuszczenie mgr Aleksandry Pyrzyk-Kuty do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania jej stopnia naukowego doktora nauk społecznych.

